

★

CORNELIU TAMAS

FALSIFICAREA UNOR DOCUMENTE PRIVIND
ROBII MĂNĂSTIRII COZIA

Țiganii robi, adevărată bogăție a curților feudale clericice și laice provin prin moștenire legală, danie domnească și prin diferite acte juridice (vinzare-cumpărare, schimb).

Domnitorii și marii boieri, ca mari sprijinitori ai bisericilor au ridicat și înzestrat numeroase mănăstiri cu moșii, munți, bălți, mori, vili, sate cu români și țigani, acordindu-le nenumărate imunități. Dreptul de stăpinire asupra robilor a fost rezervat exclusiv domnitorului țării, care-l dăruia mănăstirilor și boierilor.¹ Țiganii erau singurii robi din Țara Românească fiind cu totul în puterea stăpinilor, care însă nu-i puteau omori. Țiganii mănăstirești erau folosiți fie pe diferite moșii, fie pe liniște așezământul monahal ca ajutori la bucatării, grăjdari, ca cioplitori în lemn, ca meșteșugari în fier. Mulți se ocupau cu strânsul aurului de pe râurile Lotru și Olt² și la tâlerea sării de la salinele din Ocnele Mari.³

Egumenii mănăstirilor cunoșcând importanța documentelor care le asigurau drepturile asupra unor bunuri materiale au păstrat cu „sfîntenie” fiecare act.⁴ Lipsa documentului făcea ca dreptul lor de stăpinire asupra robilor să devină atarcabil⁵.

În istoriografia noastră, ca să se dovedească multimea robilor țigani din Țara Românească, se folosește în special de documentul din 20 mai 1388, prin care Mircea cel Bătrân dăruiește mănăstirii Cozia „și 300 sălașe țigani”⁶, fără să se țină cont că acestul a parvenit în formă de copie. Deoarece numărul sălașelor de țigani ni s-a părut exagerat de

1. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, p. II a, București, 1943, p. 480.

2. „radarii sunt ai mănăstirii Cozia, dar fiindcă au meșteșugul de a stringe aur, domnia li întrebuintează pe seama sa, plătind și darea către mănăstire”, cf. Mihail Cantacuzino, *Istoria politică și geografică a Țării Românești de la cea mai veche a întemeiere și sa, pînă la 1774*, trad. S. Sion, București, 1863, p. 34.

3. Corneliu Tamas, *Catalogul documentelor condiciei mănăstirii Cozia în : Studii Vilcene*, vol. III, p. 124. (7 oct. 1632).

4. Corneliu Tamas, *Dreptul de proprietate al mănăstirii Cozia asupra „Uljii din Rimnic”*, în : *Studii Vilcene*, vol. I, 1971, p. 13.

5. V. Costache, P.P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova*, (sec. XIV-XVII), București, 1957, p. 450, p. 130-131, (prescurtat viața feudală).

6. *Documenta Romaniae istorica B. Țara Românească*, vol. I, (prescurtat : DRIL), III, p. 27.

mare, să vedem care este contribuția celorlați domni la înzestrarea difertelor ctitorii monahale. Dan dăruiește mănăstirii Tismana, la 3 octombrie 1385, „și țigani 40 de sălașe”⁷. La 30 iunie 1441, Vlad Dracul întărește mănăstirii Snagov 15 sălașe de țigani⁸. Un număr de 4 sălașe de țigani î se întăreste mănăstirii Bolintin la 29 aprilie 1453 de către Vladislav al II-lea⁹. Radu cel Mare, la 11 iunie 1476 întărește mănăstirii Glavacioc un țigan¹⁰ și Vlad Călugăreul două sălașe de țigani.¹¹ Mănăstiril Bistrița, la 16 martie 1494, î se întăreste de Vlad Călugărul cele 10 sălașe de țigani date de către Barbu banul Craiovei.

La sfîrșitul secolului al XIV-lea situația în Tara Românească a mănăstirilor care dețineau robi țigani, în afară de Cozia, este următoarea: Tismana 40 de sălașe, Snagov 15 sălașe, Bistrița 10 sălașe, Bolintin 4 sălașe și Glavacioc 2 sălașe, în total 71 de sălașe¹².

Și în Moldova multe mănăstiri au fost înzestrare de domnie cu robi. Astfel, Alexandru cel Bun, dăruiește mănăstirii Bistrița 31 sălașe de țigani și 12 bordeie de tătari, la 8 iulie 1428¹³; Ștefan cel Mare dăruiește mănăstirii Moldovița două sălașe de țigani, la 12 iulie 1434¹⁴; mănăstirii din Poiana, la 21 iunie 1434, trei sălașe de țigani¹⁵ și la 1 mai 1443, patru sălașe de țigani¹⁶. Pentru voievod întărește la 3 septembrie 1448, mănăstirii Neamț, patru țigani¹⁷. Deci, patru țigani posedă mănăstirea Neamț, două sălașe Moldovița, șapte sălașe Poiana, și 31 sălașe Bistrița. Adunind și cele 12 bordeie de tătari, mănăstirile moldovene posedau peste 52 sălașe. În total în cele două țări românești găsim un număr de 123 de sălașe de țigani¹⁸.

In documente țiganii apar sub numele colectiv de sălașe. Acest termen este folosit pentru a desemna o anumită stare socială, ceea de rob. În general se consideră că un sălaș ar fi echivalent cu 5 persoane¹⁹.

Stăpinirea robilor țigani trebuia să fie confirmată de către domnii ulteriori. Cele 40 sălașe de țigani ale Tismanei sunt confirmate de către Mircea cel Bătrân la 27 iunie 1387²⁰, la 1391 septembrie 1 — 1392 august 31²¹ și la circa 1392²², de Dan al II-lea la 5 august 1427²³, Vlad Dracul la 2 august 1439²⁴, Vlad Țepeș la 5 martie 1458²⁵.

7. Idem, p. 20.

8. Idem, p. 164.

9. Idem, p. 243.

10. Idem, p. 212.

11. Idem, p. 399.

12. Idem, p. 404.

13. DRH, A. I., p. 119.

14. Idem, p. 185.

15. Idem, p. 184.

16. Idem, p. 314.

17. Idem, p. 405.

18. Consider că nu mai este necesar să analizăm și numărul țiganilor robi de la boieri. Vezi Dinu C. Giurescu, *Tara Românească în secolele XIV—XV*, București, 1973, f. 257.

19. Viața feudală, p. 151.

20. DRH, B. I., p. 22.

21. Idem, p. 34.

22. Idem, p. 40.

23. Idem, p. 106.

24. Idem, p. 154.

25. Idem, p. 202 (toate documentele sunt originale).

Desi trecuse aproape 73 de ani, toti acești domnitori întăresc numărul de sălașe cu care a fost înzestrată mănăstirea de către ctitor, în caleNDARIA DOMNEASCA se copia documentul anterior ad litteram, fără să se țină seama de evoluția demografică. Este imposibil ca numărul sălașelor de tigani ai mănăstirii Tismana să nu fi crescut după trei generații, ținind seama și de înmulțirea lor²⁶.

Documentele mănăstirii Cozia privind numărul robilor tigani ne-au parvenit în formă de originale, copie și traducere.

Documentele de la Mircea cel Bătrân din anii 1388 (6896), mai 20²⁷ și 1392 ianuarie 8²⁸ sunt copii și apar în forma „300 sălașe de tigani” și „tigani 300 sălașe”. Fiind copii simple neavând nici-o autentificare de către instituțiile în drept, asupra exactității conținutului, ridică unele probleme mai ales cind sunt corroborate cu unele documente originale, ulterioare. Este știut că acele de proprietate anterioră erau însumate la o nouă înălțare. Un astfel de document original este cel al lui Radu Prăescu-glava din 19 iunie 1421²⁹, în care apare forma „și iarăși 45 sălașe de tigani”.

Fiind vorba de un act original emis de cancelaria domnească care cu atenție a verificat toate actele probatorii, deci și pe cele ale ctitorului, nu cred că s-a greșit numărul sălașelor. Dacă se producea vreo greșală de transcriere, documentul era imediat anulat la cererea egumenului, care s-ar fi considerat frustat de un număr de 155 de sălașe de tigani, ce ar fi echivalentul a 775 persoane. Este știut faptul că, conducătorul unei obști monahale avea menirea să chivernisească avereua mănăstirii fiindu-i interzisă vinderea robilor. Pierderea prin molime sau în război, ar fi fost semnalată în documente.

Continuind analiza, constatăm, la 12 decembrie 1424 tot într-un act original dat de către Dan al II-lea, un număr de „tigani, 40 de sălașe”³⁰. Într-o copie a unui document de la Dan al II-lea din 12 decembrie 1424 se găsește în formă de „încă și 300 tigani”³¹ ce ar echivala cu 50 de sălașe dacă considerăm sălașul format din 5 persoane.

Un alt document în original este cel din 25 iunie 136 al lui Alexandru Aldea, prin care întărește „încă și 300 de tigani, să fie acele sălașe de tigani pentru...”, ceea ce ar echivala cu circa 50 de sălașe. Într-un alt act aflat în traducere, din 9 ianuarie 1443 al lui Basarab voievod, domnul întărește mănăstirii „50 sălașe de tigani”³². Tot „50 sălașe de tigani” întărește în 5 august 1451 și Vladislav al II-lea³³.

Prima dovedă asupra încercării de fals este semnalată de însuși editorul ediției de documente care menționa că la actul din 15 iulie 1475 al lui Basarab cel Bătrân, care se păstrează în original : „A fost altă cifră,

26. Vezi George Putna, Contribuționi la istoricul tiganilor din România, București, 1939, p.

27. DRH, B, I., p. 27.

28. Idem, p. 44.

29. Idem, p. 90.

30. Idem, p. 106.

31. Idem, p. 111.

32. Idem, p. 99.

33. Idem, p. 167.

34. Idem, p. 186 (actul este păstrat în traducere)

care posterior a fost corectată în 300, probabil 50^a. Cu toate acestea în text s-a publicat sub forma „și 300 sălașe tigani”³⁵.

Intr-o copie a unui document de întârire emis de cancelaria lui Basarab cel Tânăr, la 9 septembrie 1487, s-a mai falsificat numărul ajungind la „350 sălașe de tigani”³⁶.

Intr-un original din 17 aprilie numărul sălașelor fiind lipsă, s-a completat de editor după o copie, ciștă 300³⁷.

Din analiza documentelor se constată că numărul de 300 sălașe de tigani nu apare decit în cele două copii de la Mircea cel Bătrîn și într-o copie a lui Basarab cel Tânăr cu un număr de 350 sălașe; două documente originale prevăd un număr de 40—45 de sălașe; unul de 300 de tigani (circa 50 sălașe); la un alt document s-a schimbat numărul sălașelor, altul este rupt; într-o copie se prevăd 300 tigani (circa 50 sălașe), în două traduceri cîte 50 sălașe.

Din totalul documentelor analizate intr-un număr de opt din care cinci originale prevăd 40—50 sălașe și numai trei copii un număr de 300—350 sălașe.

În rezolvarea acestei probleme ni se pare de mare importanță stabilirea datei cînd pe baza unor acte falsificate, au intrat în posesia unui act de întârire original.

La 24 mai 1501 se pare că alături de cele două acte originale falsificate din 15 iulie 1475³⁸ și 17 aprilie 1488³⁹, s-au prezentat numai cu copii, verificarea se făcea cu mare atenție de un personal cu înaltă calificare și nu la general cum apare în actele de întâriră domnești prin fraza „și-ai văzut domnia mea și cărțile bătrîne, de domnii din naintea domniei mele”. Mănăstirea a reușit să-și formeze oameni de încredere la cancelaria domnească, deoarece actul s-a făcut cu știrea copistului și a celor care se ocupau cu întârirea lui.

Este posibil ca Sin, cel care a scris actul să fi invățat acest „meșteșug” la mănăstirea Cozia, dar tot atât de plauzibil pare că el s-a pretărat la acest fals în urma unor atenții⁴⁰. Scriitorii nu puteau trece ușor peste acest lucru și nu luau o copie drept act valabil⁴¹.

Din cele mai de sus a reieșit clar, că mănăstirea Cozia nu a avut drept legal decit asupra a 10—50 sălașe de tigani și nu asupra 300 de sălașe cum pretindeau. Ei au așteptat peste două sute de ani, pregătindu-se minuțios cu acte „falsificate” în propria cancelarie, pînă în vremea lui Radu cel Mare cînd această doleanță este introdusă într-un act original, act care nu mai putea fi atacat⁴².

Este necesară rectificarea în viitor a acestor cifre, deoarece duce la unele interpretări greșite asupra numărului robilor din Țara Românească.

35. *Idem*, p. 240.

36. *Idem*, p. 288.

37. *Idem*.

38. *Idem*, p. 249.

39. *Idem*, p. 340.

40. Apare ca scriitor, grămătic, logofăt, în perioada 1501—1525, scrie 9 acte domnești și la alte două este îspravnic.

41. C. Tamaș, *art.* cit. p. 15.

42. *DRH*, B, II, p. 15.

LA FAŁIFICATION DE CERTAINS DOCUMENTS CONCERNANT LES ESCLAVES DU MONASTÈRE COZIA

RÉSUMÉ

Le domaine abbatial a été légué par son fondateur, par legs princier et par divers actes juridiques (vent-achat ou échange), avec des esclaves tsiganes, la vraie richesse des domaines féodaux de chez nous.

On a étudié les documents du domaine féodal du monastère Cozia et on a tiré la conclusion qu'il y en a des faux. Ce sont le documents qui concernent le nombre des habitations des tsiganes, nombre qui a été scientifiquement augmenté. Par cela, le monastère Cozia a réussi à imposer la rédaction d'un acte officiel, le 24 mai 1501.

Puisque les actes, qui sont à sa base, sont faux, nous proposons la rectifications des documents concernant le nombre des habitations des tsiganes.